

PhD Student, Marcela –Claudia Moza (Erdelyi)

„1 Decembrie 1918” Universitatea din Alba-Iulia

Abstract: *The present paper is an interdisciplinary approach to one side of a poet's career who has been of late the object of critical reevaluation. The book published by Ruxandra Gavra last year, "Alexandru Andritoiu și revista Familia," is trying to improve the public image of a poet who made his debut in the „obsessive decade” of the post-war period in Romania and whose literary career came into prominence especially during Nicolae Ceausescu's regime – 1965-1989 – when he became Managing Editor of the Familia Journal, the oldest periodical in the country. In his favour are pleading his connections with the Sibiu Circle and the space granted to the Echinox group who contributed substantially to the emancipation of the literary scene through studies in literary theory and in comparative literature. Nevertheless, we consider that a sociological perspective will reveal Andritoiu's role in the consolidation of Ceausescu's cult of personality, as well as his contribution to the shaping of a mode of discourse which was not personal (a phenotext) but a genotext – an institutionalized and patterned language of ideological cliches, if we are to use Julia Kristeva's binary in Semeiotike.*

Keywords: *Alexandru Andritoiu, legitimating narrative, cult of personality, genotext, phenotext*

În acel an în care debuta „epoca Ceaușescu”, se împlineau exact două decenii de când, în 1945, își încetase apariția seria a IV-a a revistei și, mai ales, se aniversau o sută de ani de la apariția – în iunie 1865 – a primului număr al *Familiei* lui Iosif Vulcan. Noua conducere urma unei perioade compromise politic, nu numai prin criticile lumii libere, dar și din interior, prin condamnarea stalinismului de către Hrușciiov, care își crea astfel un eșafodaj de salvator. Și în România, după sovietizarea și deznaționalizarea deceniului anterior, regimul Ceaușescu își creează o contra-mască: epoca sa de aur era încununarea eforturilor tuturor eroilor neamului. O sursă importantă a mitului istoriei și a culturii naționale era *Familia* - cel mai vechi periodic cultural. **Actul** din 23 august 1944, apoi cel de la 30 decembrie 1947 care marchează, de fapt, instaurarea comunismului în România, **impunerea realismului** socialist ca unică metodă de creație, etc. Prima dintre ele, între 1948 și 1965, este o perioadă extrem de dură, caracterizată prin aplicarea cu exces de zel a modelului stalinist, numită de Marin Preda „obsedantul deceniu”. Este etapa „dictaturii proletariatului”, încheiată la 19 martie 1965, odată cu decesul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej – prim-secretar al Partidului Muncitoresc.

Tinerii scriitori ai deceniului 1960-1970 reușesc să aducă un aer proaspăt în spațiul literaturii, reinvestind, din nou, poezia cu mister, asemeni ilustrațiilor antecesori din interbelic. Alături de poezie și proză, domeniul criticii literare a înflorit, la rândul său, mai cu seamă datorită înființării mai multor periodice literare în întreaga țară, cum a fost cazul revistei *Familia* la Oradea, sau al transformării *Gazetei literare* în *România literară*, la București. Atât critici mai vârstnici, precum Vladimir Străinu, Șerban Cioculescu, Ion Negoitescu etc., dar și unii dintre cei afirmați după 1960, precum Dumitru Micu, Al. Piru, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Radu Enescu ș.a. au cutedat să ignore indicațiile partidului, insistând ca valoarea operei literare să fie judecată în funcție de calitățile sale estetice.

Din păcate însă, „dezghețul ideologic” început, în România, în 1965, n-a durat prea mult. Se pare că, la începutul anilor 1970 întregul „lagăr socialist” intrase într-o criză imprevizibilă pentru fondatorii săi. Spiritul revoluționar – dacă existase cândva – se tocise în mare măsură.

În noul context social-politic și cultural, sistemul represiv a acordat o atenție deosebită uniunilor de creație și îndeosebi Uniunii Scriitorilor, întreținându-se rivalitățile dintre grupurile adverse din interiorul acestora.

Burke consideră că eul și societatea au o geneză comună, cel dintâi fiind poziționat de factori externi care reflectă societatea și comportamentul social, primind însă de la criticul social (în cazul nostru, scriitorul) însemne care îi îngăduie să exercite și el un anumit control asupra societății. Valoarea celor doi vectori diferă în societățile democratice în comparație cu cele totalitariste. Critica socială este atenuată până la dispariție în totalitarism, literatura conspirând cu puterea în manipularea cititorului, artistul însuși alienându-se într-un agent ilocuționar al puterii. Opera de artă devine o strategie de identificare a inamicilor și aliaților, de adulare sau desacralizare, de răzbunare pe inamicul puterii, de persuasiune, comandă sau instrucție. Personajul literar devine un model social, Madame

Bovary estompându-se într-un comportament social numit bovarism, Moromete în moromețianism, după cum se poate să se întâmple și invers, Nicolae Breban, de exemplu, extrăgându-l pe Grobei ca pe o esență din grobianism.

În cartea *Revoluția limbajului poetic (La Révolution du langage poétique-Seuil, 1974)*, Julia Kristeva vorbește de **genotext** și **fenotext**: limbajul-cod și ingerența lui în discursuri individuale: „[...] feno-textul este o structură guvernată de interacțiuni care implică competență și performanță ce necesită un subiect enunțator și primește mesaje. Geno-textul cu procesul său de semnificație cuprinde forme semiotice (impulsuri și apetituri oedipale), deoarece subiectul se naște implicat în construcțiile biologice și sociale.” [1] Genotextul este simbolic, ideologic și normativ (precum limbajul documentelor de partid, de exemplu, un fel de a formula un set de idei standard). Fenotextul este folosirea individuală a acestui cod.

În poemul *Partidul, Ceaușescu, România*, simțim cum cuvintele sunt precum pilitura de fier atrasă de un limbaj stereotipic, comun acestui poem și unui cor, precum și multor alora: „Trăim aceste fericite zile/ Înscrise-n viața-ntregului popor/ Precum istoria înscrie-n file/ Cu litere de aur mersul lor.// Sunt zilele ce-n inimă așteaptă// Și care mărturii de timp rămân,/ Căci ne conduce-o forță înțeleaptă,/ Partidul nostru Comunist Român.// Și-n fruntea lui cea limpede veghează/ Un înțelept și ne-nfricat bărbat,/ Inimă tânără și minte trează,/ În care țara-ntregă s-a-ntrupat.// E Omul - Ceaușescu Nicolae -/ Iubit ca steagul nostru tricolor,/ Ca steagul roșu, limpede văpaie,/ În zborul liber către viitor.” În poemul *Ceaușescu – omul* de Andrițoiu recunoaștem idiomul, idolatru care ia și forma altui limbaj – al montajului de fotografii din fig. 1.

Fig. 1.

Genotextul, spune Kristeva, nu are subiect. Poemul se rezumă la echivalențe din dictionarul de invariante ale miturilor totalitare.

- ▶ Ceaușescu= Istorie
- ▶ Ceaușescu= Partidul Comunist Român (i se substituie acestuia, puterea nu e colectivă)
- ▶ Ceaușescu = Țara (așa cum regii absolutismului medieval spuneau Eu, Franța .. etc)
- ▶ Ceaușescu= OMUL ca prototip, în care dispar indivizii.

Andrițoiu cere proslăvirea lui Ceaușescu în *Ceaușescu – Omul*, rostirea individuală fiind astfel absorbită de codul simbolic al societății: „*Veniți și cântați, cântăreți/ Veniți și sculptați sculptători*” (Sic!) ...

Artistul ca subiect devine instrument prin care se realizează un cult. Versuri tipice de literatură propagandistă regăsim în poezia lui Andrițoiu. De exemplu, poetul ne amintește de Armata Roșie a lui Stalin, dar punându-l în valoare și pe el ca persoană: „*De armata roșie, de Stalin care/ Ne poartă pașii tineri spre victorii./ [...] Căci frații de pe-a munților meleașuri/ Venit-au de prin codrul lung și plin/ Să strige pentru marele Stalin,/ [...] Stalin, căruia'n fabrici muncitorul/ Chipu-i săpa'n oțelul dur, cu-ardoare,/ Și-l împleteau femeile'n covoare/ Și-l mlădia prin spice lungi ogorul/ Stalin se înalță falnic din panouri,/ Plutește pe oraș ca o lumină, Și până'n bolta caldă și senină/ Numele lui se înalță în ecouri/ [...] Stalin va fi puterea călăuză*” și politica economică împrumutată de Partid de la sovietici: „*Lozincile dau cinste sărbătorii;/ Vorbesc de norme, de Partid, ogoare/ [...] Și vin țărani de la Colectivă/ În mâini cu spice rodnice și coase/ [...] Și trec feroviarilor, trec și ei/ Sărbătorindu-și viața'n ziua asta*”. Evoluția vieții spre un trai mai bun este pusă în evidență de trăirile colective care vorbesc prin el: „*Inimi, bateți bateți încrezătoare!/ Cu voi va bate și inima mea/ Și, în bătai, să împletim a-și vrea/ Un covor de inimi, cald, de sărbătoare./ [...] Copiii, ieri, stăteau la mese goi,/ Priveau năuci mălaiul pe gătate,/ [...] Dar astăzi cântă și se'veselesc/ Și bat în pas o sărbătoare nouă/ În loc de lacrimi, au sub pleoapă rouă/ Și buze curate le zâmbesc./ [...] Trec pionierii sprinteni la picior,/ Cravate roșii le'nvelesc grumajii,/ Le ard de fericire, grei, obrajii/ Și-și sună'n tobe tinerețea lor*”. Clujul, orașul său de suflet: „*Orașul meu e un ocean de viață/ El poartă'n plete steaguri de victorii/ Arcușuri fug pe strunele viorii/ Și cântă pentru-a țării dimineată*”, orașul debutului său, este prezentat de către poet ca un oraș „martor”, trecut prin greutățile timpului renăscând odată cu partidul: „*În cronici vechi stă scris cum că de mult,/ Când erau ruși de clacă și de*

plată, Țăranul Doja i-a unit în ceată/ Și i-a adus spre Cluj vârtej, tumult.../ [...] / Tu, Napoca, bătrâna mea cetate.../ Atâtea steaguri roșii bat spre zare/ Pe frunțile clădirilor în care/ Tânjea ieri foamea n ceasuri blestemate/ [...] / Pe străzi mulțimea-ți trece apă vie,/ [...] / N-ai mai văzut atâta bucurie! / [...] / Soldatul roșu,-să te desrobească(Sic!)/ Să-ți schimbe spinii traiului în lauri”. Andrițoiu ilustrează trăirea suflătoare ce este în concordanță cu ideologia comunistă, reliefând aspecte ale realității timpului după cum relatează Marin Micu „pentru poezia românească din secolul al XX-lea (tradiționalistă, modernistă, avangardistă și experimentalistă), eul poetic tinde să devină instanța absolută a discursului, abolind orice mediere.” [Mincu, 2007: 10]Comunismeste o odă solemnă, dedicată aspirației clasei muncitoare universale. Autorul cântă piscurile:„Am scormonit în munte pe urma urmii tale/ și-un deget de lumină mi-a arătat metalul/ M-am cățărât pe munte și-n auroră discul/ solare-mi arată cum că simbolul îmi este piscul./ Lumină naști din ape cu valuri și meandre/ dai, din uraniu, lumii bogate policandre” și măreția civilizației tehnice: „Ți-i macaraua parcă un faeton titanice/ pe când funicularul văzduhului ți-i crainic,/ ți-i tronul nicovala și sceptorul ți-i barosul/ [...] / și veselă , sirena-ți,drum bun ,cu fală-i strigă.” sau „ Și glasul meu ca hala motoarelor să sune”El consideră comunismul datorită realizărilor:„o minune mare,/ ceva, faimos” [Andrițoiu, 1956: 13], ce va rămâne moștenire pentru: „voi fii și voi nepoți”. Comunismul e slăvit în manifestările lui de zi cu zi, așa cum este perceput în viața omului de rând. Slăvind socialismul autorul devine un poet al frumosului sub toate realizările lui, nu însă fără a ordona treptele sociale între ele.

Clișee ale realismului socialist în poezia lui Alexandru Andrițoiu:

***Maniheism:** Versificări de ilustrare a tezelor marxist-leninist-staliniste cu privire la lupta de clasă, la diferența dintre trecut și prezent și la alte antinomii sesizate ca fiind prezente în lumea satului în spiritul maniheist, al opoziției dintre bine și rău.

***Dogmatism:** sentimentul erotic nu se poate înfiripa între două persoane aparținând unor clase sociale aflate nu doar în opoziție, ci în aprigă luptă, conform ideologiei comuniste.

***Clișee** ale schemelor retorice: contrastul dintre trecutul negru, întunecat și prezentul luminos, în care „se face ziuă”.

***Realitate fantasmagorică:** rupt de realitate este Andrițoiu atunci când se referă la bucuria moșilor de a începe o viață nouă lucrând în cooperative, pe când – cum bine se știe – moșii erau întemnițați tocmai fiindcă nu voiau să lucreze în cooperative.

Citind poeziile în versuri proletcultiste ale lui Andrițoiu, ai senzația că asistezi la o „bătălie decisivă” în care versurile reprezintă clasa muncitoare condusă spre a realiza idealurile Partidului. Pretinsele realizări artistice ale realist-socialismului reprezentau una din expresiile cele mai pregnante ale uriașului proces de transformare și „înnoire umană”.

Spiritul de partid stă la baza poeziilor lui Andrițoiu. Partidul a știut să-l mobilizeze, alături de alți poeți, la lupta pentru elaborarea „noii culturi”. Poetul, situându-se pe pozițiile de luptă a clasei muncitoare, se arată interesat îndeaproape de viața poporului, de luptele și de năzuințele sale, oglindindu-le în versurile sale proletcultiste. Lupta pe care o duce în dezvoltarea poeziei noi este lupta artistică a ideilor socialismului, pentru o creație pătrunsă de spiritul de partid, considerat un puternic stimulent al creației, al adevărului, al socialismului și al păcii. Valentin Tașcu spune despre Al. Andrițoiu că are un: „temperament poetic spontan, dar cultivat cu ambiție, amical, prolific, dezinteresat, paradoxal, capabil de inutilități strălucitoare, fire omenească în război cu timpul și cu sine însuși, înfeudat numai prieteniei și rangului de noblețe al coincidenței meditative, [...], e personajul poeziei sale.” [Tașcu, 1985: 22]

Poetul realist-socialist „trebuie să fie un filosof familiarizat cu cele mai profunde idei din epoca, (...) spre care Marx, Engels, Lenin și Stalin au deschis calea (...) și un activist în slujba acelor idei” [Beniuc, 1951: 23]după opinia lui Mihai Beniuc.

„Sărind în ajutorul” unor personalități precum Nicolae Balotă și Ovidiu Cotruș – recent eliberați din închisorile comuniste – Alexandru Andrițoiu reușește să-i coopteze în redacție. În 1966, este adus încă un fost deținut politic, Radu Enescu, membri ai Cercului Literar de la Sibiu. Se poate considera chiar că „Familia” din perioada lui Al. Andrițoiu continuă de fapt spiritul instaurat în cultura noastră de „Revista Cercului Literar” de la Sibiu.

Începând de prin 1975-1980, în paginile „Familiei”, apare o nouă generație de colaboratori veniți de la revista „Echinox” Unii dintre ei au devenit ulterior redactori și colaboratori importanți ai „Familiei”: Ion Simuț, Ioan Moldovan, Ion Cristofor, Ion Pop, Ion Vartic, Al. Cistelean, Virgil Podoabă , Vasile Musca, Horea Poenar, Rareș Moldovan și alții. În paginile revistei apar publicații în limba română, germană(Werner Sölner , Klaus F. Schneider și Maria Schullerus), maghiară (Dora Mărcuțiu-Rác, Péter Blanka, Kovács Péter Zoltán) , fiind o revistă trilingvă.

Echinoxistii au adus cu ei atât spiritul nonconformist al boemei clujene cât și o conștiință teoretică, o tendință către sistematizare sau conceptualizare specifice mediului universitar.

Note finale

[1] Kristeva, Julia, *La Révolution du langage poétique*, Seuil, 1974, pp. 83-84, *apud.* Vahid Nejad Mohammad –O reflecție asupra abordării lui Kristeva asupra structurii „limbajului” Investigații filosofice, et al (A Reflection on Kristeva's Approach to the Structure of 'Language' Philosophical Investigations, Vol. 11/ No. 21/ Fall & Winter 2017).

Referințe bibliografice

Andrițoiu, Alexandru, *În Țara moșilor se face ziua*, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1953.

Andrițoiu, Alexandru, *Dragoste și ură*, Editura Tineretului, București, 1957.

Andrițoiu, Alexandru, *Declinul primăverii*, Editura Tineretului, București, 1958.

Andrițoiu, Alexandru, *Porțile de fier*, Editura Tineretului, București, 1958.

Andrițoiu, Alexandru *Comunism*, în Almanah literar, „Țara Crișurilor”, nr.1, Oradea, 1956.

Beniuc, Mihai, *Poezia în vremuri noi* în „Viața Românească”, Revistă a Societății Scriitorilor din România, anul IV, nr. 3, martie, 1951.

Mincu, Marin, *O panoramă critică asupra poeziei românești din secolul al XX-lea (de la Alexandru Macedonski la Cristian Popescu)*, Pontica, Constanța, 2007.

Mohammad, Vahid-Nejad, *A Reflection on Kristeva's Approach to the Structure of 'Language'* în „*Philosophical Investigations*”, Vol. 11/ No. 21/ Fall & Winter 2017.

Tășcu, Valentin, *Poezia Poeziei de mâine*, Editura Junimea, Iași, 1985.